

Een sfeerbeeld uit onze rijke historie

De rol van de intendance bij het KNIL

Vooraf

Ons blad Militair Logistiek Magazine (MLM) kent vele voorgangers. Als ex-intendance officier gaat mijn bijzondere aandacht voor de historie van ons huidige regiment natuurlijk uit naar bronnen van het stamregiment Intendance Troepen. In januari 1955 verschijnt nummer 1 van de 1^e jaargang van "Intendance" als mededelingenblad van de Vereniging van officieren der Intendance (in oprichting). Al vrij snel besteedt dit blad aandacht aan de geschiedenis van het dienstvak. Zo valt in het aprilnummer van hetzelfde jaar te lezen dat de term 'intendance' stamt uit 1828. Op 29 juni van dat jaar wordt in het Koninklijk Besluit nummer 136 meegedeeld: "dat het Korps Agenten van het Departement van oorlog, dat was opgericht de 1^e februari 1819, vervangen wordt door het Korps Administrateurs, onder de benaming van Militaire Intendance."

Na enige tijd wordt het mededelingenblad een maandblad. In 1958 en 1959 besteedt het maandblad in meerdere artikelen heel veel aandacht aan de Intendance in het voormalige Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL). Al in het eerste artikel blijkt dat de Militaire

Administratie verantwoordelijk was voor vervulling van de intendance-taak tot 1913 en van 1945 tot 1946. De Intendance was 'slechts' verantwoordelijk in de periode 1913 tot 1945. Het was met name het harde standpunt dat legerverpleging en comptabiliteit in oorlogstijd niet samen kunnen gaan, dat hiervoor de verklaring was. Begrippen als effectiviteit en efficiency bestonden nog niet! In deze editie besteed ik, als ex-intendant aandacht aan de verzorging van de bewapende mannen van het KNIL in de periode 1939-1942. Daarbij heb ik dankbaar gebruik gemaakt van de uitgebreide artikelen, die de toenmalige generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) en de kolonel KNIL R.G. van Wichen (bd) op verzoek van de redactie van "De Intendance" hebben aangeleverd.

Het Koninklijk Nederlands Indisch Leger (KNIL)

Het KNIL valt tot 1830 onder het ministerie van oorlog en daarna onder het ministerie van koloniën. "De hoofdtak van het KNIL was en bleef het breken van het verzet van binnen uit, de bestrijding dus van de I.V. (de inlandse vijand), de handhaving van orde en rust. In de eerste 75 jaar ging praktisch geen jaar voorbij zonder dat de troepen in het een of andere deel van dit enorme gebied moesten optreden, ja meermalen op verschillende punten tegelijkertijd." (kolonel KNIL R.G. van Wichen (bd)). Na de Eerste Wereldoorlog wordt de periode van 1919 tot 1935 gekenmerkt door

bezuinigingen. Vanaf 1936 begint o.a. Nederland ten gevolge van oplopende internationale spanningen aan herbewapening. Zo neemt ook de personele sterkte van het KNIL (met inbegrip van militie, landstorm en Inheemse korpsen) van 68.000 man in 1938 toe tot 150.000 man op 8 december 1941 (aanval op Pearl Harbor).

De voorbereiding op de oorlogstaak

De lezer moet goed beseffen dat legers (en dus ook het KNIL) in de eerste helft van de 20^e eeuw vooral bestaan uit grote aantallen bewapende mannen. Er is nog geen sprake van bemande wapens. De intendance heeft in vreedstijd daarom vooral een belangrijke taak in de verzorging van de mens en zijn evt. lastdier: voeding en voeding, kleding en uitrusting, kazernering, legeringsbenodigdheden en verlichtingsmiddelen. De generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) betoogt meerdere malen dat de “verpleging” van een leger in oorlogstijd op alle punten belangrijk afwijkt van die in vreedstijd. Dit is volgens hem ook een verklaring voor het tekortschieten van de intendance van menig leger in de eerste fase van een oorlog. De vreedstaak voelt men als zeer concreet. Bij de “verpleging in vreedstijd” wordt gestreefd naar perfectie en nauwkeurigheid (vaak ontaardend in “pietluttigheid”). Elke fout wordt opgemerkt en onmiddellijk voorgehouden aan het intendance personeel, dat regelmatig als Kop van Jut fungeert. De oorlogstaak is in hoge mate abstract en vooral een papieren aangelegenheid. Een evt. fout wordt pas opgemerkt als het echt oorlog wordt.

Praktische maatregelen. Vanaf 1938 wordt een groot aantal nieuwe magazijnen ingericht en worden de bestaande magazijnen uitgebreid. Een voorbeeld hiervan is de opslaggelegenheid voor kantinegoederen in Bandung. De lezer moet zich hierbij goed realiseren dat de intendance op dat moment geen enkele ervaring heeft met de verstrekking van deze kantinegoederen. Daarnaast wordt voortvarend gewerkt aan capaciteitsuitbreiding van militaire bakkerijen, militaire wasserijen en

abattoirs. Bovendien gaat men van inkoop in en bevoorrading vanuit Nederland over naar aanschaf bij lokale leveranciers via de Indische Centrale Aanschaffingsdienst (gevestigd in Bandoeng, zie foto hiernaast). Het betreft onder meer aanschaf van stoffage voor uniformen, badhanddoeken en stalen helmen. Overigens blijven aanschaffingen van bepaalde artikelen in de omgeving zoals Australië (voor o.a. dekens) noodzakelijk. Daarbovenop dwingt de Staatsmobilisatieraad tot

opleg van grotere voorraden dan voorheen. Met een evt. afsluiting van aanvoerlijnen naar Nederlands Indië moet immers ernstig rekening worden gehouden. Zo worden voor alle materieel verbruikende landsdiensten (dus ook het KNIL) minimumvoorraden vastgesteld. Uiteraard krijgen ook de voedselvoorziening van de bevolking en natuurlijk de conserven voor het leger de noodzakelijke prioriteit. Het “Voedingsmiddelenfonds” neemt alle noodzakelijke maatregelen om in geval van oorlogsomstandigheden de voedselvoorziening van de gehele bevolking veilig te stellen. Tot 1913 worden alle voor het leger benodigde conserven uit Nederland betrokken. Vanaf 1930 speelt de Javaanse Conservenfabriek (“de Jaco”), een fabriek in Poerworedjo, de hoofdrol. Vanaf 1939 verbetert deze conservenfabriek de kwaliteit en voert zij de productiecapaciteit aanzienlijk op. Het fenomeen ‘drinkwatervoorziening’ krijgt slechts een theoretische benadering: men ontwerpt een

bevoorradingsketen. De vraag hoe de 'troep' in geval van inzet in een oorlog daadwerkelijk aan water moet komen, blijft echter onbeantwoord.

De generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) eindigt zijn beschrijving van de voorbereidingen als volgt: "Het zal duidelijk zijn dat met een papieren voorbereiding een wel wat grote wissel werd getrokken op het improvisatievermogen van alle betrokken intendanten. Er zouden nog tal van sprekende voorbeelden kunnen worden aangehaald, die thans bijna ongeloofwaardig aandoen, maar waaruit wel blijkt, hoe "griezelig" onvoorbereid ook de intendance van het KNIL in 1941 de oorlog inging."

De uitvoering van de oorlogstaak (december 1941 – maart 1942)

De generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) laat in een van zijn toegezonden artikelen nog fijntjes weten, dat de intendance slechts zeer beperkt een rol heeft kunnen spelen. Allereerst is het zo dat de intendance geen enkel bemoeienis krijgt bij de verzorging van de gemobiliseerde eenheden zolang zij in hun vredesgarnizoenen verblijven. Tot 28 februari 1942 (pas dan landt de vijand op tal van plaatsen in Java) blijven de meeste

eenheden in hun garnizoenen. Ook het gros van de eenheden dat hun garnizoenen wel verlaten hebben en afwachtingsopstellingen hebben betrokken, slaagt er in – met goedvinden van de hogere commando's – zich aan de intendance-verpleging te "onttrekken". Deze (kennelijk behoorlijk gefrustreerde) autoriteit is van mening dat dit moet worden aangemerkt als ernstige fout. Hierdoor mist de intendance immers de gelegenheid om "op toeren" te komen in een periode waarin "de motor zonder ernstig nadeel desnoods nog eens had kunnen afslaan". Het is dan ook geen wonder, althans volgens hem, dat ten gevolge van het snelle verloop van de vijandelijke operatiën en de onoverzichtelijke bewegingen van de eigen troepen er tot aan de capitulatie op 9 maart 1942 geen sprake is geweest van een regelmatige geleide aanvoer en verpleging. De lezer van "De Intendance" krijgt een groot aantal "tekortkomingen" voorgeschoteld. Zo blijken de meeste eenheden eenmaal ingezet te velde niet in staat te zijn zelf maaltijden te bereiden. De intendance wordt geacht bereide maaltijden te verstrekken, waarop zij echter totaal niet is voorbereid en uitgerust. De te ondersteunen buitenlandse geallieerde eenheden die na enkele dagen arriveren (Amerikaanse afdelingen veldartillerie en Engelse luchtdoelartillerie en luchtmachtdetachementen) zijn weliswaar wel *self-supporting*, maar zijn niet gewend en ook niet bereid om rijst te eten. Met name het ontbreken van eigen transportcapaciteit om alle opvoer naar de te ondersteunen eenheden te verzorgen, wordt als grootste uitdaging beschouwd. "Een intendant, die niet zelf de zeggenschap heeft over de nodige transportmiddelen is 'vleugellam' en kan voor de verpleging van de troepen niet instaan." Een van de wijze lessen die de generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) aan de lezer voorhoudt, luidt: "Uit dit alles is maar één les te trekken, namelijk, dat men bij de 'voorbereiding op de oorlogstaak' én door verbeeldingskracht én door experimenteren en oefenen én door een doelmatige materiële uitrusting de praktische uitvoerbaarheid van al zijn regelingen ook onder

oorlogstijd moete verzekeren. Hierbij heeft de praktijk uitgewezen, dat vooral eenvoud in opzet en procedure van de verpleging de kans op praktische verwezenlijking vergroot, dus alle papieren fraaiigheid vooraf is uit den boze.”

Niet geheel onverwacht roepen de zeer persoonlijke bespiegelingen van generaal-majoor KNIL G.I. van Leeuwen (bd) reacties van lezers op. Het is vooral kolonel KNIL R.G. van Wichen (bd) die zich geroepen voelt een aantal zelf opgedane ervaringen te delen. Een drietal sprekende ervaringen geef ik hieronder kort weer.

“Toen in het laatste kwartaal van 1941 zowel op Java als in de buitengewesten verschillende vliegbases werden opgericht, werd de eis gesteld, dat aldaar voor alle militairen ledikanten aanwezig moesten zijn, waarbij geen genoegen werd genomen met veldbedden.

“Een regimentscommandant (en zijn staf) kon aan de hem toegevoegde intendant tijdens een gevechtsdag niet vertellen waar zijn troepenonderdelen zich bevonden, daarmee had hij ook geen verbinding; de intendant ging toen met zijn (beladen) auto’s in arren moede en op goed geluk op weg om te trachten de troepen toch van levensmiddelen te voorzien, welke poging vrijwel geheel mislukte, zodat hij uren later met zijn volle auto’s weer op zijn punt van uitgang terug was.”

“Tijdens de gevechten in de bergen van West-Java werd aan de levensmiddelen-colonne het oprijden verboden, terwijl de troepenvoertuigen de levensmiddelen niet in ontvangst kwamen nemen.”

Kolonel KNIL R.G. van Wichen (bd) besluit zijn bijdrage als volgt: “Of dit nu betekent, dat alle intendanten zo goed zouden zijn geweest en er geen fouten zouden zijn gemaakt? Nee, natuurlijk niet, stellig waren onder hen ook personen, die min of meer hun hoofd kwijt raakten: een enkele wilde wel eens op een kritiek moment alle voorschriften over boord gooien en in het wilde weg gaan verplegen. Weer een ander poogde bevoegdheden van anderen tot zich te trekken. Maar de schrijver van dit artikel is wel van mening, dat al met al de intendance met gerechtvaardigde trots kan terugzien op de geleverde prestaties bij de voorbereiding en de uitvoering van de oorlogstaak.”

Ik weet niet hoe het u als lezer is vergaan, maar toen ik de persoonlijke ervaringen van een tweetal intendance officieren van het eerste uur (bijna 70 jaar geleden) las, had ik toch wel een paar “*aha-Erlebnisse*”. Het ‘gebrek aan logistieke erkenning en discipline’, het tot bijna elke prijs proberen te ondersteunen van operationele eenheden, de afhankelijkheid van (soms minder operationeel denkende en handelende) transporteenheden en het mentaliteitsverschil tussen territoriale logistiek enerzijds en operationele logistiek anderzijds heb ook ik met name in het begin van mijn functioneren bij intendance-eenheden aan den lijve ondervonden. Er is gelukkig een hoop verbeterd. Als logistieke officieren past het ons al jaren niet meer om zgn. “Calimero-gedrag¹” te vertonen. Toch moeten bepaalde lessen kennelijk telkens opnieuw, maar telkens weer door andere mensen worden geleerd. Sinds de ‘refocus op combat’ leeft de overtuiging dat een leger onder gevechtsomstandigheden niet langer meer kan terugvallen op compoundlogistiek en het besef dat efficiency soms doorschiet in blinde (en dus onverantwoorde) bezuiniging. De mannen van het KNIL hebben dit in maart 1942 aan den lijve ondervonden. Maar ja, dat was vroeger en die tijd komt nooit weer! Of toch?

¹ Zij zijn groot en ik is klein!